

LAKIALOITE 53/2010 vp

Laki yliopistolain muuttamisesta

Eduskunnalle

Vuoden 2010 alusta tuli Suomessa voimaan yliopistouudistus, jota oli valmisteltu pitkään. Uudistuksen taustalla olivat OECD:ssä ja Euroopan unionissa esitetyt näkemykset maamme yliopistolaitoksen uuden aikaistamisesta. Konkreettisesti uudistus perustui kahden selvitysmiehen ehdotuksiin. Itse hallituksen esitys (HE 7/2009 vp) pohjautui opetusministeriön virkamiesvalmisteluun. Hallituksen esityksen antamista edeltäneellä lausuntokierroksella uudistusta arvoiteltiin voimakkaasti. Tätä ei kuitenkaan huomioitu riittävästi esitystä viimeisteltäessä.

Sinänsä yliopistouudistuksen yleiset tavoitteet, esimerkiksi yliopistojen itsehallinnon sekä taloudellisesta ja hallinnollisesti itsenäisempien toimintaedellytysten vahvistaminen ovat hyväksyttäviä. Kokemukset uudesta yliopistolaista (558/2009) ovat vielä kovin lyhyeltä ajalta, mutta erityisesti taloudellisissa kysymyksissä laki ei vaikuta kohtelevan kaikkia yliopistoja tasavertaisesti. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella sijaitsevilla yliopistoilla on ollut suuria ongelmia. Samalla tämä syventää alueellista eriarvoistumista, johon OECD Suomen talouspolitiikan ja talouden maatutkinnassaan on vastikään viitanut (OECD Economic Surveys, Finland 4/2010).

Yliopistolain 2 §:n mukaan yliopiston tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimista, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää

tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Yliopiston taloudellisen aseman tuleekin olla turvattu siten, että se kykenee kaikissa olosuhteissa antamaan vapaaseen tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä muutoinkin toiminnallaan aikaansaamaan myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja henkisten voimavarojen laajan käytön edistämiseksi maassamme on sen kaikille alueille ulottuva yliopistoverkosto. Tällä on ollut merkittävä vaikutus Suomen eri osien ja koko kansantalouden myönteiseen kehittymiseen. Kattava valtakunnallinen yliopistolaitos paitsi takaa koulutuksellisen tasa-arvon myös edistää toimintojen ja elinkeinojen kehittymistä vaikutusalueillaan. Sillä on siten sekä yksilöihin että yhteiskuntaan kokonaisuudessaan liittyvää huomattavaa merkitystä.

Yliopistolaissa tehtiin kahtiajako yliopistojen oikeudellisessa luonteessa. Suurin osa yliopistoista on julkisoikeudellisia laitoksia, joiden taloudesta vastaa viime kädessä valtio. Pääkaupunkiseudulla toimiva Aalto-yliopisto ja Tampereen teknillinen yliopisto taas ovat säätiöyliopistoja, joiden taloudesta vastaa ennen muuta niitä ylläpitävä säätiö. Valtion talousarviossa tämä vastuunjako ei kuitenkaan näy siten kuin yliopistojen oikeudellinen asema edellyttäisi.

Säätiöyliopistoista Aalto-yliopisto on saanut suurimman osan yliopistoille suunnatuista määrärahojen lisäyksistä ilman minkäänlaisia yliopistojen tasa-arvoiseen kohteluun ja niiden toi-

minnan laatuun ja laajuuteen perustuvia syitä. Siksi julkisoikeudelliset yliopistot ovatkin oikeudellisen asemansa muutoksen myötä joutumassa suuriin vaikeuksiin. Ne eivät heikentyneen taloutensa vuoksi kykene enää hoitamaan parhaalla mahdollisella tavalla kaikkia tarpeellisia tehtäviään, minkä seurauksena niiden toiminnan vaikuttavuus vähenee. Osoituksena jo alkaneesta talousahdingosta ovat eräissä yliopistoissa toteutetut henkilöstön irtisanomiset ja laitosten lakkauttamiset.

Kansalaisten tasa-arvoinen mahdollisuus yliopisto-opiskeluun ja eri alueilla toimivien yliopistojen myönteinen vaikutus näiden alueiden ja koko yhteiskunnan kehitykseen tulee taata. Samoin yliopiston tasavertaiset mahdollisuudet saada tukea valtion varoista tulee turvata. Samalla yliopistojen väliseen tosiasialliseen tasa-arvoon pääsy välttämättä edellyttää positiivista erityiskohtelua. Eri alueilla ja aloilla toimivat yliopistot poikkeavat toisistaan, minkä vuoksi yliopistojen mahdollisuudet saada yksityistä rahoitusta vaihtelevat merkittävästi. Erityisen vaikea tilanne on Lapin yliopistolla, jonka koulutusaloina ovat taide, kasvatustiede, yhteiskuntatieteet ja oikeustiede. Uuden yliopistolain myötä rahoitus käytännössä pitkälti keskittyy teknisille tieteille, kun taas esimerkiksi Lapin yliopiston edustamat alat ovat erittäin olennaisia yhä enenevässä määrin palveluihin perustuvassa yhteiskunnassamme. Sinänsä nykyinen yliopistolaitoksen kokonaisrahoituksen taso, mukaan lu-

kien myös finanssisijoitukset, on riittävä, jos määrärahat kohdennettaisiin tasapuolisesti kaikkien yliopistojen kesken.

Opetusministeriön tulisi seurata yliopistojen taloudellista tilannetta ja niiden edellytyksiä saavuttaa asetetut tavoitteet. Opetusministeriön ja yliopiston on neuvoteltava siitä, missä määrin yliopiston omin keinoin voidaan turvata sen tavoitteiden toteutuminen. Tarvittaessa taloudellisissa vaikeuksissa olevalle yliopistolle myönnettäisiin täydentävää rahoitusta valtion talousarvion rajoissa. Valtioneuvoston tulisi toimittaa eduskunnan tarkastusvaliokunnalle ja sivistysvaliokunnalle selvitys yliopiston taloudellisesta tilasta ja toiminnan vaarantumisesta. Ehdotettu selvitys olisi yksinkertaisempi ja nopeampi tapa saattaa yhteiskunnallisesti merkittävä asia eduskunnan tietoon kuin esimerkiksi selontekomenetely.

Yliopistojen taloudellinen asema tulisi turvata lainsäädäntötoimin. Vaihtoehtoina voisivat olla erityislaki tai yliopistolain muuttaminen. Lakiteknisesti luontevana ratkaisuna voisi olla yliopistolain väliaikainen muuttaminen, jolla varmistettaisiin tietyn siirtymäkauden aikana erityisesti heikossa taloudellisessa asemassa olevien yliopistojen asema.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

yliopistolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään väliaikaisesti yliopistolakiin (558/2009) uusi 50 a § seuraavasti:

50 a §

Julkisoikeudellisten yliopistojen rahoitus

Julkisoikeudellisten yliopistojen taloudellinen asema turvataan kohdentamalla tasapuoli-

sesti valtion talousarviossa yliopistolaitokselle osoitettuja määrärahoja. Kohdennettaessa määrärahoja yliopistoille on otettava huomioon niiden erilaiset mahdollisuudet saada yksityistä rahoitusta toimintaansa varten.

Opetusministeriön on seurattava yliopistojen määrärahojen riittävyyttä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja ryhdyttävä ennakollisiin neuvotteluihin yliopiston kanssa, jos sen määrärahat eivät riitä sovittujen tehtävien suorittamiseen. Yliopistolle myönnetään täydentävää rahoitusta valtion talousarvion rajoissa.

Jos yliopiston toiminta määrärahojen riittämättömyyden tai muun syyn vuoksi uhkaa kokonaan vaarantua, valtioneuvoston tulee toimittaa asiasta laadittu selvitys eduskunnan tarkastusvaliokunnalle ja sivistysvaliokunnalle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2017.

Helsingissä 7 päivänä syyskuuta 2010

Tuula Pelttonen /sd
Pauliina Viitamies /sd
Johanna Ojala-Niemelä /sd
Saara Karhu /sd
Satu Taiveaho /sd
Maarit Feldt-Ranta /sd
Jukka Gustafsson /sd
Maria Guzenina-Richardson /sd
Pia Viitanen /sd
Jutta Urpilainen /sd
Esa Lahtela /sd
Kari Rajamäki /sd
Matti Ahde /sd
Tarja Filatov /sd
Sirpa Paatero /sd
Lauri Kähkönen /sd

Tuula Väättäinen /sd
Merja Kuusisto /sd
Rakel Hiltunen /sd
Päivi Lipponen /sd
Katja Taimela /sd
Johannes Koskinen /sd
Valto Koski /sd
Raimo Piirainen /sd
Risto Kuisma /sd
Tero Rönni /sd
Reijo Kallio /sd
Jacob Söderman /sd
Jouko Skinnari /sd
Ilkka Kantola /sd
Anneli Kiljunen /sd
Susanna Huovinen /sd